

logy from the Council of Trent to Vatican II and Beyond". Sujuvasti kirjoitettu artikkeli avaa erinomaisesti roomalaiskatolisessa kirkossa 1800- ja 1900-luvuilla tapahtunutta ekklesiologian käännettä.

Kolmannen osan ("Major Modern Ecclesialogists") artikkelit ovat laadukkaita johdantoja kunkin teologin ekklesiologiseen ajatteluun. Rowan Williamsia käsittelevään artikkeliin olisin tosin toivonut julkisen teologian (public theology) esittelyä. Williams on kirjoittanut teemasta laajasti, ja nyt kysymyksenasettelu jää esittelemättä kokonaan, vaikka Avis johdannossaan nostaa sen esille yhtenä merkittävänä kirkko-opin osa-alueena. Käsikirjaa lukiessa jää myös miettimään, millaisin kriteerein juuri nämä teologit on valittu. Kaikilla heillä on kyllä kirkko-opista sanottavaa, mutta kattaus on varsin yksipuolinen. Monia tärkeitä ekklesiologeja jää ulkopuolelle. Lisäksi toisen ja kolmannen osan artikkeleissa on paljon päällekkäisyyttä. Olisiko esimerkiksi Elizabeth Schüssler Fiorenza, Peter Phan tai Leonardo Boff voitu esitellä omana artikkelinaan? Nyt valituista teologeista rakentuu väkisinkin kuva, jossa kolmannen osion eurooppalaiset miesteologit muodostavat kirkko-opin normin ja neljännen osan ("Contemporary Movements in Ecclesiology") nykyaikaiset kirkko-opilliset liikkeet asettuvat sille vaihtoehtoisiksi oppijärjestelmiksi. Tämä ratkaisu toiseuttaa niin feministisen teologian, vapautuksen teologian kuin Aasian ja Afrikan teologiatkin. Erityisen hämmentävää on huomata, miten sujuvasti tietyn maanosan teologit ja kirkko-opilliset näkökulmat asettuvat "Contemporary Movements in Ecclesiology" -otsikon alle. Rakenteellisesta kummallisuudesta huolimatta neljännen osion nykyaikaisia liikkeitä käsittelevät artikkelit ovat suosittelavaa luettavaa. Useimmat ovat kattavammin ja laadukkaammin kirjoitettuja kuin saman tematiikan artikkelit muissa vastaavissa käsikirjoissa.

Ortodoksisen ja luterilaisen teologian ohuuden lisäksi *The Oxford Handbook of Ecclesiology* -teoksen suurin puute on, ettei ekumeenisen liikkeen tuottamaa kirkko-opia esitellä käytännössä lainkaan. Ekumeenisen liikkeen ekklesiologialla ei ole omaa artikkeliaan, eikä siihen liiemmin viitata muissakaan artikkeleissa. Faith and Order ja Life and Work -liikkeiden, Kirkkojen maailmanneuvoston sekä bilateraalisten neuvotteluiden piirissä syntyneen kirkko-opillisen ajattelun puuttuminen heikentää niteen käyttökelpoisuutta kirkko-opin käsikirjana merkittävästi.

Yhteenvetona voinee todeta, että käsikirja sisältää enimmäkseen hyvin tehtyjä artikkeleita, joita voi suositella, mikäli lukija etsii tietoa kyseisestä aihealueesta. Kirkko-opia kokonaisuutena esittelevänä käsikirjana julkaisussa on valitettavasti ilmeisiä puutteita.

Miika Ahola, TM
Systemaattisen teologian
tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto

PETER C. PHAN
The Joy of Religious
Pluralism: A Personal
Journey. Maryknoll, NY:
Orbis Books 2017. 235 s.

Uskontojen kohtaamiseen liittyvät kysymykset asettuivat Vatikaanin II kirkolliskokouksen (1962–1965) myötä katolisen teologian keskiöön. Periaatteellisena linjana on ollut uskontoteologinen inklusivismi, joka kiteytyy konsiilin viimeisellä istutokaudella annetun *Nostra aetate* -asiakirjan kuuluisiin sanoihin: "Katolinen kirkko ei hylkää mitään siitä, mikä näissä uskonnoissa on totta ja pyhää." Erityisesti uskontodialogissa tuli esiin konsiilin halu avata katolinen kirkko vuoropuheluun maailman kanssa.

Progressiivista yleislinjaa vasten tarkasteltuna Uskonopin kongregaation *Dominus Iesus* -asiakirja vuodelta 2000 näyttäytyy eräänlaisena jarrutusliikkeenä, jonka vaikutukset tuntuvat yhä keskustelussa. Asiakirja on saanut aikaan poikkeuksellisen suurta hälyä, eikä vähiten autoritäärisen dogmaattisen tyyliänsä takia.

Kardinaali Joseph Ratzingerin allekirjoittamassa asiakirjassa pyrittiin linjaamaan, että uskontoteologian inklusiivisuus ei saa hämärtää katolisen kirkon roolia pelastuksessa: vaikka muiden uskontojen seuraajat voisivatkin saada Jumalan armon, kuten Vatikaanin II konsiili opettaa, niiden piirissä ollaan Uskonopin kongregaation mukaan "objektiivisesti puhuen" huonommassa asemassa kuin katolisessa kirkossa, jossa pelastuksen täyteys on läsnä.

Nyt arvioitavana oleva vietnamlaisyyntyisen mutta Yhdysvalloissa asuvan Peter C. Phanin kirja paikantuu juuri tähän keskustelulenttään. Kirjan otsikko saattaa luoda mielikuvan, että kyseessä olisi omaelämäkerta. Sellaisesta ei silti ole kyse, vaan kirja dokumentoi Phanin kokemuksia prosessista, joka alkoi, kun Uskonopin kongregatio kiinnitti huomionsa hänen teologiansa oikeaoppisuuteen. Koska Phanin teologiaa koskeva tutkintaprosessi alkoi mitä ilmeisimmin Johannes Paavali II:n paaviuden viimeisenä vuonna, kyse on tietyssä mielessä historiallisesta dokumentista.

Virallisen tutkinnan lopputulos jäi varsin laimeaksi: Yhdysvaltojen katolisen piispainkokouksen opillinen komitea laati 15-sivuisen raportin siitä, millaisia lisäselvennyksiä Phanin kirja *Being Religious Interreligiously* (2004) vaatii. Sekä raportti vuodelta 2007 että asiaa koskeva kirjeenvaihto ovat nyt arvioitavan kirjan liitteenä. Phan menetti epäilemättä yönensä, mutta ei joutunut lopulta kohtaamaan sellaisia henkilökohtaisia sanktioita kuin useat muut tutkintaan joutuneet teologit. Tässä aikakauden vaihtuminen saattoi koitua hänen edukseen, sillä Johannes Paavali II:n

seuraajaksi huhtikuussa 2005 valittu Benedictus XVI ei jatkanut omalla paavikaudellaan opillisen yhdenmukaisuuden vaalimista samalla intensiteetillä kuin edellisessä virassaan Uskonopin kongregaation prefektinä.

Vielä konkreettisemmin ajan muutokset ilmenevät siinä, että Phan julkaisee reflektionsa vasta nyt, kun paavina on latalaisamerikkalainen Franciscus, jesuiitta, joka haluaa siirtää Vatikaanin valtaa paikalliskirkoille ja joka on opillisesti katsoen sanoittanut monia asioita uudella tavalla. Tämän Phan tiedostaa, ja kirjan loppupuolella hän jopa osoittaa, että Franciscuksen visio on joiltain keskeisiltä osin hyvin samansuuntainen kuin hänen omansa.

The Joy of Religious Pluralism perustelee teologisen näkemyksen, jossa muilla uskonnoilla on myönteinen rooli. Oman arvioni mukaan Phan kallistuu monin paikoin uskontoteologista pluralismia kohti, joskin samalla hänen visionsa on perusteltaan vakaana katolinen. Kirja työstää uskontoteologiaa, mutta sen suurin arvo on mielestäni siinä, että Phan tulee käsitelleeksi poikkeuksellisen valaisevasti ja selkeäsanaisesti myös teologiseen metodiin liittyviä kysymyksiä. Tämä johtuu siitä, että kirja on luonteeltaan eräänlainen apologia Uskonopin kongregaation suuntaan.

Kriittinen dialogi *Dominus Iesus* -dokumentin kanssa on kirjan yksi punainen lanka. Tämä selittyy kyseisen asiakirjan yleisellä merkityksellä mutta myös sillä, että Uskonopin kongregaation ensimmäisessä yhteydenotossa todettiin Phanin kirjan ”kokonaisuutena olevan avoimessa ristiriidassa melkein kaikkien *Dominus Iesus* -julistuksen opetus-ten kanssa”. Puolustaessaan omaa positiotaan Phan hahmottelee kaksi erilaista tapaa tehdä dogmaattista teologiaa (s. 21–49): Ensimmäinen lähtee liikkeelle katolisen kirkon uskosta siten, kuin kirkon hierarkkinen *magisterium* sitä opettaa, ja johtaa vastauksia uusiin kysymyksiin kirkon tradition tarjoamasta perinteisestä

aineistosta. Toinen taas ottaa huomioon ”aikojen merkit” Vatikaanin II konsiiliin *Gaudium et spes* -asiakirjan hengessä ja tulkitsee niitä Jumalan itseilmoitusta vasten, jolloin teologiasta tulee kontekstuaalista ja metodisesti enemmän induktiivista kuin deduktiivista.

Konkreettisena esimerkkinä jälkimmäisestä lähestymistavasta Phan nostaa esiin Aasian katolisten piispojen yhteistyöelimen FABC:n (Federation of Asian Bishops’ Conferences), joka on määrätietoisesti rakentanut aasialaista teologiaa ja edennyt siksi kontekstuaalisesti ottaen huomioon aasialaisen todellisuuden, myös Aasian uskonnot. Kyse ei ole tällöin siitä, että teksti otettaisiin vain ulkokohtaisesti huomioon, vaan ”konteksti tai kontekstuaaliset realiteetit nähdään teologian resursseina (*loci theologi*) yhdessä Raamatun ja tradition kanssa”, kuten FABC:n Teologisten asioiden toimisto (Office of Theological Concerns) on todennut (s. 48). Ympäröivä todellisuus tulee tällöin ”teologian lähteeksi sikäli, kuin siinä konkretisoituu ja manifestoituu Jumalan ja hänen Henkensä läsnäolo ja toiminta”. Konkreettisesti tämä merkitsee sitä, että kristillisen teologian lähteisiin kuuluvat esimerkiksi erilaiset sosiaaliset liikkeet, köyhien todellisuus ja aasialaiset uskonnot.

Phan hahmottelee myös kirkon erilaisia oppiauktoriteetteja (*magisterium*). Hän argumentoi sen puolesta, että piispallisen opetusviran ohella kirkollista teologiaa tehtäessä tulee huomioida teologien opetusvirka ja myös maallikoiden *magisterium*. Kysymys erilaisten auktoriteettien keskinäisestä suhteesta on korostuneen katolinen asetelma ja sellaisena vieläpä kirkkopoliittisesti latautunut, sillä Vatikaanin II konsiilin synodaalisesta visiosta huolimatta Johannes Paavali II:n ja Benedictus XVI:n paavikausina valta keskittyi voimakkaasti hierarkian huipulle eli Vatikaaniin.

Piispojen, teologien ja maallikoiden rinnalle Phan haluaa tuoda

”köyhien *magisteriumin*” ja myös toisten uskontojen edustajien *magisteriumin*. Viimeksi mainittu on ilmeisen radikaali painotus, joka on hyvin tärkeä Phanin visiossa. Hän esittää, että kirkon missio Aasiassa voi tapahtua vain dialogissa, jossa kristityt yhdessä muiden uskontojen seuraajien kanssa edistävät Jumalan valtakunnan toteutumista.

Phanin kirja osoittaa, miten missiologisessa keskustelussa on syntynyt aivan uudenlaisia kysymyksiä. Keskeinen tekijä niiden taustalla on se, että kristityt ovat kohdanneet konkreettisesti toisten uskontojen edustajia ja havainneet heidän elämässään Hengen hedelmiä. Konkreettiseksi kuvaksi (s. 101–103) aasialaisten ”ei-kristittyjen” hurskaudesta nouseekin tuntematon nainen, joka istuu ja rukoilee buddhalaisessa temppelissä Thaimaassa. Alttarilla on Kwan Yin, Armon Jumalatar, jonka monet aasialaiset katoliset samastavat Mariaan. Näky jättää Phanin pohtimaan, miten Jumala jakaa hänelle lahjojaan toisten uskontojen kohtaamisen kautta. Eräänlaisena avaimena kirjan missiologiseen visioon toimiikin anekdootti siitä (s. 152), miten Pakistanissa toiminut dominikaani Chrys McVey vastasi, kun häneltä kysyttiin, kuinka monta ihmistä hän on käännäntänyt neljänkymmenen työvuotensa aikana: ”Yhden, itseni.”

Vaikka kaikkiin Phanin johtopäätöksiin ei yhtyisikään, *The Joy of Religious Pluralism* kannattaa lukea. Kirjan viesti on kirkas: uskontoteologiaa ei voi tehdä ilman kosketuspintaa uskontojen todellisuuteen, ja näin uskontodialogi punoutuu teologian metodiin. Vastaava periaate pätee luonnollisesti kaikkeen teologiaan. Kyseessä onkin metodinen oivallus, joka löytyy vapautuksen teologian taustalta: ennen teologista reflektiota on tarkkailtava todellisuutta, sitä kontekstia, jossa teologiaa tehdään.

Jyri Komulainen
Dogmatiikan dosentti
Helsingin yliopisto